

Svenskt yrkesfiske 2020

– Hållbart fiske och nyttig mat

Förord

Svenskt yrkesfiske bidrar till en levande landsbygd, kust och skärgård. Arbetstillfällen skapas inom yrkesfiske och beredningsindustri samt i relaterade näringar. För många kustsamhällen är det lokala yrkesfisket en viktig del av bygdens identitet och det bidrar till kommunernas attraktivitet för boende och turister.

Den framtida utvecklingen av yrkesfisket och miljöarbetet styrs till stor del av EU:s gemensamma fiskeripolitik, EU-direktiv och de nationella miljökvalitetsmålen. Detta innebär att många av målsättningarna vi har att förhålla oss till redan är givna från politisk nivå. Utvecklingen av yrkesfisket måste ske inom dessa ramar.

Myndighetsansvaret för yrkesfisket delas idag mellan Havs- och vattenmyndigheten, Jordbruksverket och på regional nivå länsstyrelserna. Havs- och vattenmyndigheten ansvarar för långsiktig hållbar förvaltning av fiskresursen, medan Jordbruksverkets uppdrag bland annat är att främja fisket. Med ett ansvar som är fördelat på olika myndigheter och ett stort engagemang i fiskefrågor både från näring och olika organisationer är det viktigt med en gemensam målbild för att skapa en tydlig inriktning och god samverkan mellan myndigheter och aktörer.

Denna strategi har tagits fram för att ge en gemensam målbild och underlätta samverkan och förståelse. Utgångspunkten för strategin är att fisket ska vara ekologiskt, socialt och ekonomiskt långsiktigt hållbart. Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten ansvarar gemensamt för strategin som ska ge vägledning för myndigheternas arbete och för det fortsatta arbetet i den rådgivande gruppen som deltagit i framtagandet av strategin.

Inom delar av fiskerinäringen finns lönsamhetsproblem och flera kustsamhällen uttrycker oro för den negativa utvecklingen inom fisket. Yrkesfisket identifieras också som en påverkansfaktor på miljön i hav och sötvatten. Vår förhoppning är att gemensamma insatser ska leda till en hållbar förvaltning av fiskresursen, sysselsättning, lönsamma företag och bidra till den nationella livsmedelsförsörjningen inom miljömässigt hållbara ramar.

Till sist vill vi tacka delaktiga organisationer i den rådgivande gruppen för deras engagemang i arbetet! Vi tror att framtagandet av strategin har varit en viktig process, inte minst för att öka förståelsen och kunskapen mellan delaktiga aktörer. Vår förhoppning är att det fortsatta samarbetet fortsätter med samma engagemang.

Leif Denneberg
Generaldirektör Jordbruksverket

Ingemar Berglund
Vikarierande generaldirektör Havs- och vattenmyndigheten

Innehåll

Svenskt fiske – en förnybar resurs!	7
Om strategin	9
Vision 2020	10
Centrala mål 2020	12
Beskrivning av målen	14
Svensk fiskerinäring	21
Så förvaltas våra fiskbestånd	24
Myndigheternas roller	27
Deltagande organisationer	29
Ordlista	30

Foto: Bernt Andersson

Svenskt fiske – en förnybar resurs!

Sverige är ett land med närmare 100 000 sjöar, tusentals mil strömmande vattendrag och en lång kuststräcka. Fisk och skaldjur har traditionellt varit en betydelsefull källa till nyttig mat och yrkesfisket är en av våra basnäringar. Fisk är dokumenterat nyttigt och Livsmedelsverket rekommenderar oss att äta mycket fisk, med undantag för fisk med förhöjda miljögiftshalter. Sverige är ett av de länder i Europa som har högst fiskkonsumtion per person. Idag importeras dock en stor andel av det som konsumeras i Sverige. Konsumtionen och efterfrågan på fisk och skaldjur har internationellt ökat kraftigt under senare år.

Yrkesfisket bidrar till en levande landsbygd, kust och skärgård. Arbetstillfällen skapas både inom yrkesfiske och beredningsindustri och det bidrar bland annat till sysselsättning hos restauranger, detaljister, varv, redskapshandel, industri, verkstad och turism. För många kustsamhällen är det lokala yrkesfisket en

viktig del av bygdens identitet och det bidrar till kommunernas attraktivitet för boende och turister.

Bestånden av fisk och skaldjur utgör förnybara resurser som i högre grad än idag kan bidra med nyttig mat på våra tallrikar. Det förutsätter att fisket bedrivs miljömässigt långsiktigt hållbart så att fiskbeståndens och yrkesfiskets framtida förutsättningar säkras. Fiske är inte den enda faktorn som kan påverka fiskbeståndens storlek. Annan miljöpåverkan som övergödning och syrefria bottenar har fått stora konsekvenser för fiskbestånd och fiske, inte minst i Östersjön. Utsläpp av miljögifter riskerar i vissa fall att påverka fiskens kvalitet och har lett till kostrekommendationer och stopp för export av flera fiskarter med hög fetthalt. Miljömässiga förutsättningar för förnying av fiskbestånden och beståndsnivåer av rovdjur som säl och skarv kan också bidra till att skapa svängningar i fiskbestånden.

DEFINITIONER AV VIKTIGA ORD SOM ANVÄNDS I DENNA STRATEGI

FISK

Med fisk menar vi både fisk och skaldjur om inte annat tydligt anges.

FISKE

Fiske inkluderar i denna text fiske av både fisk och skaldjur.

FISKERINÄRING

I denna strategi avses med fiskerinäring samtliga led och all verksamhet i samband med produktion, beredning och saluföring av fiskeriprodukter.

YRKESFISKE OCH FISKERIFÖRETAG

I strategin använder vi både begreppen yrkesfiskare och fiskeriföretag synonymt. Med begreppen avses företag som bedriver kommersiellt yrkesfiske och säljer sin fångst, antingen som huvudinriktning eller som en del i en diversifierad näringsverksamhet.

FISKERIPRODUKTER

Med fiskeriprodukter menar vi vattenlevande organismer som erhålls genom fiskeverksamhet, eller produkter som framställts av dessa.

SAMHÄLLSEKONOMISKT VÄRDE

Det samhällsekonomiska värdet tas fram genom en samhällsekonomisk lönsamhetsbedömning som inkluderar både sociala, ekonomiska och miljömässiga aspekter. Bedömningen innebär att man försöker väga in samtliga välfärdseffekter av förändringar i förvaltningen, fördelningen av fisket eller andra åtgärder. Med andra ord inkluderar bedömningen även effekter som inte kunnat kvantifieras eller värderas i pengar.

Relevanta effekter som fiskeföretagen bidrar med och som bör vara med i bedömningen är exempelvis inkomster från det förädlingsvärde som fisk och skaldjur ger (dvs. det extra värde som tillförs fisk och skaldjur genom till exempel fiske, beredning, turism), livsmedelsförsörjning, sysselsättning, fiskets bidrag till en attraktiv livsmiljö och bevarande av en levande kust och skärgård som i sin tur bidrar till en positiv landsbygdsutveckling. I den samlade bedömningen ska även negativa effekter av fisket beaktas.

Om strategin

Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten ansvarar gemensamt för strategin som är vägledande för arbetet på båda myndigheterna och det fortsatta arbetet i den rådgivande gruppen som deltagit i framtagandet av strategin. Strategin löper till 2020 då den ska revideras och uppdateras för att kunna möta nya utmaningar för sektorn. Innan dess ska strategin utvärderas. Många av strategins centrala mål tar sikte på en långsiktigt hållbar fiskerinäring och bidrar till genomförandet av den gemensamma fiskeripolitiken.

Ekologisk, social och ekonomisk långsiktig hållbarhet

Strategin tar avstamp i principen om nyttjande inom ramen för en ekologisk, social och ekonomisk långsiktig hållbarhet. Det innebär att vi ska använda de resurser vi har idag utan att äventyra kommande generationers behov. Detta förutsätter att utvecklingen av fiskerinäringen och arbetet med den här strategin bland annat sker i enlighet med arbetet inom den gemensamma fiskeripolitiken, EU:s ramdirektiv för vatten, havsmiljödirektivet och nationell lagstiftning på området. Strategin ska också bidra till att vi når de nationella miljömålen med särskilt fokus på Levande sjöar och vattendrag, Hav i balans samt levande kust och skärgård och Ett rikt växt- och djurliv.

Strategins avgränsning

För de allra flesta betyder yrkesfiske att man fångar fisk eller skaldjur för att sedan landa fångsten för vidare beredning eller försäljning. Denna strategi är dock bredare och omfattar även den svenskfångade fiskens och skaldjurens väg från yrkesfiskare till konsument. Strategin fokuserar på svenskfångad fisk och skaldjur, men konstaterar att importerad råvara är nödvändig för bland annat beredningsindustrin.

Behov av fortsatt samverkan

Myndighetsansvaret för yrkesfisket delas idag mellan Havs- och vattenmyndigheten, Jordbruksverket och på regional nivå mellan länsstyrelserna. Havs- och vattenmyndigheten ansvarar för långsiktigt hållbar förvaltning av fiskresursen, medan Jordbruksverkets uppdrag bland annat är att främja fisket. Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) utför på uppdrag av Havs- och vattenmyndigheten miljöövervakning och datainsamling, samt tar fram kunskapsunderlag som fungerar som rådgivning för Havs- och vattenmyndighetens förvaltning av fisket. Med delade uppdrag krävs en gemensam målbild för att skapa en tydlig inriktning och samverkan mellan myndigheterna. Den här strategin är en viktig del i myndighetssamverkan på yrkesfiskets område mellan Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten och syftar till att förstärka samverkan även med övriga myndigheter.

En gemensam rådgivande grupp med näringsrepresentanter, berörda organisationer och myndigheter har bildats. På så sätt finns nu en gemensam samarbetsplattform för att diskutera frågor om inriktningen för framtidens yrkesfiske. Strategin är en gemensam utgångspunkt för det fortsatta arbetet i gruppen. Den rådgivande gruppen förväntas bidra till utvecklingen av yrkesfisket, delta i främjandearbetet och i diskussioner om förvaltningen av fiskresursen.

Arbetet inom ramen för yrkesfiskestrategin förväntas även samverka med arbetet inom den nationella maritima strategin och livsmedelsstrategin. Viktiga samordningsvinster kan också skapas genom samverkan med strategierna för fritidsfiske och fisketurism samt vattenbruk.

Finansiering

Genomförandet av strategins mål är i många fall beroende av extern finansiering där bland annat Europeiska havs- och fiskeriprogrammet kan utgöra ett väsentligt bidrag.

Vision 2020

År 2020 förvaltas, fördelas och nyttjas de svenska fiskresurserna miljömässigt långsiktigt hållbart. Inom de miljömässigt hållbara ramarna strävar förvaltningen efter att skapa största samhällsekonomiska värde inkluderande sociala och ekonomiska aspekter.

Det svenska yrkesfisket levererar förstklassiga råvaror till konsumenter och fiskberedningsindustri.

Fiskerinäringen kännetecknas som en trovärdig, ansvarsfull och lönsam bransch med goda framtidsutsikter.

Om visionen 2020

Det finns behov av ett diversifierat yrkesfiske där det storskaliga yrkesfiskets effektivitet, rörlighet och vädertålighet samverkar med det småskaliga yrkesfisket och dess betydelse för landsbygdsföretagande samt för lokala eller regionala marknader. Fiskresursen nyttjas miljömässigt långsiktigt hållbart och bidrar till största samhällsekonomiska värde.

Fiskeriföretagen har en lönsamhet som möjliggör investeringar, god och säker arbetsmiljö, produktutveckling och marknadsföring. Arbete med kvalitet, produktutveckling och marknadsföring sker i samverkan mellan fiskare, fiskberedningsindustri, logistikled samt dagligvaruhandeln och bidrar i många fall till att öka värdet på svenskfångad fisk och skaldjur.

Yrkesfiskarna arbetar kontinuerligt med utveckling av selektiva redskap, miljöcertifiering, spårbarhet samt insamling av förlorade fiskeredskap och marint skräp. Deras miljöarbete är känt hos konsumenterna som efterfrågar svenska fiskeriprodukter. En förbättrad bild av yrkesfisket och ökad lönsamhet i sektorn medför att yngre personer rekryteras till näringen på ett framgångsrikt sätt.

Det finns en stark samverkan mellan fiskare, forskare och myndigheter. Samarbetet medför att yrkesfiskarnas kunskaper tas till vara vid utformningen av förvaltningen och att återkoppling ges från forskare och myndigheter.

Foto: Svenska Insjöfiskarens Centralförbund

SAMHÄLLSEKONOMISKT VÄRDE

I begreppet samhällsekonomiskt värde ingår alla hållbarhetsperspektiven. Begreppet utgör en sammanvägning av de nyttor och onyttor som uppstår till följd av fisket. Även de nyttor och kostnader som är svåra att värdera i kronor och ören ingår i begreppet. Nyttor som yrkesfisket bidrar med är exempelvis det förädlingsvärde som fisk och skaldjur ger i fiske, beredningsindustri och handel, att fisket bidrar till levande kustområden som i sin tur bidrar till turism och en attraktiv boendemiljö samt att fiskets närvaro till havs bidrar till övervakning av havet. En viktig komponent i förädlingsvärdet är den betalningsvilja som konsumenterna visar för produkterna. Arbetsbehovet är inkluderat i förädlingsvärdet, men därutöver bidrar ett aktivt näringsliv till levande kustsamhällen. En ytterligare aspekt av fiske kan vara dess betydelse för livsmedelsförsörjningen på sikt. Bland negativa effekter behöver bland annat miljöpåverkan inkluderas. Samhällsekonomiskt värde innefattar med andra ord inte bara de direkta ekonomiska värden som fisket genererar. Det ligger inte inom arbetet med strategin att peka ut vilka av dagens fisken som genererar det största samhällsekonomiska värdet eller hur detta ska uppnås.

Årligen tas ett antal förvaltningsbeslut som direkt eller indirekt påverkar fisket. Redan idag finns en strävan inom förvaltningen efter att uppnå största samhällsekonomiska värde, men för att göra det på bästa sätt behöver förvaltningen utvecklas med verktyg för att bedöma det samhällsekonomiska värdet. Det innebär som ett första steg att samverkan mellan berörda myndigheter behöver stärkas.

Under arbetet med strategin har flera organisationer och myndigheter framfört att "Fördelning, förvaltning och nyttjande ska sträva efter att skapa den största samlade samhällsnyttan". Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten anser att samhällsekonomiskt värde och samhällsnytta är två likvärdiga begrepp som båda tar hänsyn till både nyttor och kostnader beträffande social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. Begreppen överensstämmer därför väl med de krav på medlemsstaternas fördelning av fiskemöjligheter som följer av den gemensamma fiskeripolitiken.

Centrala mål 2020

Ett långsiktigt hållbart nyttjande är en grundförutsättning för att yrkesfisket ska kunna utvecklas. De flesta av strategins mål siktar på en önskvärd utveckling även i ett längre perspektiv än 2020. För att strategins mål ska kunna förverkligas behöver myndigheterna bidra med en bra förvaltning som tar biologisk, social och ekonomisk hänsyn och förenkla regler för att minska företagens administrativa börda. Fiskerinäringen behöver samverka med berörda aktörer och arbeta med näringslivsutveckling samt en förbättrad bild av det svenska fisket som kan bidra till ökad lönsamhet och hållbara företag. Förbättrad lönsamhet skapar incitament för både nyföretagande och företagsutveckling samt ger möjlighet att upprätthålla eller utveckla den infrastruktur som fiskerinäringen behöver.

Strategins centrala mål är indelade i fem olika målområden och bilden nedan visar hur målområdena hänger ihop med varandra. De centrala målen är övergripande. Utvecklingsbehoven kan du läsa om i detalj i kapitlet Beskrivning av målen.

LÅNGSIKTIGT HÅLLBART FISKE

Livskraftiga bestånd

Svenskt fiske bedrivs långsiktigt hållbart och livskraftiga bestånd återställs till och bevaras över nivåer som säkerställer en maximal hållbar avkastning.

Minskad miljöpåverkan

Svenskt fiske minskar sin miljöpåverkan genom klimatsmart omställning och inom respektive fiske används metoder som minskar oönskad bifångst och negativ påverkan på ekosystem.

Större fisk

Svensk fiskerinäring ökar fiskemöjligheterna genom att aktivt samverka för en förvaltning som leder till större fisk, inom ramen för naturliga storleks- och åldersstrukturer.

MYNDIGHETSARBETE OCH REGELFÖRENKLING

Regelförenklning, kontroll och tillsyn

Regelverken är lättillgängliga och enkla att följa vilket bidrar till hög acceptans och regelefterlevnad. Tillsyn och kontroll är riskbaserad. Myndigheterna samverkar för att minska näringens administrativa börda.

Långsiktigt hållbar förvaltning

De svenska fiskeresurserna förvaltas, fördelas och nyttjas miljömässigt långsiktigt hållbart. Inom de miljömässigt hållbara ramarna strävar förvaltningen efter att skapa största samhällsekonomiska värde inkluderande sociala och ekonomiska aspekter.

Utvecklad förvaltning av säl och skarv

Det finns adaptiva förvaltningsplaner för säl och skarv som innehåller vetenskapligt fastställda beståndsnivåer och säkerställer gynnsam bevarandestatus för respektive art samt är anpassade för att kunna minska effekterna på fisket.

FISKERINÄRINGSUTVECKLING OCH EKONOMI

Ökad kunskap om fiskets värdekedja

Svensk fiskerinäring har god kunskap om produkternas värdekedjor och tillgång till kompetensutveckling som främjar företagsutveckling.

Förbättrad infrastruktur

Fiskerinäringen samarbetar för att stärka den infrastruktur som behövs för att möjliggöra kostnadseffektiv logistik, förädling och diversifiering.

Stärkt konkurrenskraft genom konsumentkontakt

Konkurrenskraften i svenskt yrkesfiske stärks genom innovativa lösningar som syftar till förbättrad tillgänglighet, ökad produktkvalitet, diversifiering och bättre kontakt med kunderna.

Förbättrad marknadsföring

Svensk fiskerinäring marknadsför sina produkter och tjänster så att lönsamheten ökar genom att konsumenterna i högre grad efterfrågar och konsumerar ett bredare utbud av färska och beredda fiskeriprodukter.

Ökad lönsamhet genom resursoptimering

Lönsamheten i svenskt yrkesfiske ökar till följd av att hela råvaran nyttjas på bästa möjliga sätt.

FÖRBÄTTRAD BILD AV YRKESFISKET OCH FISKAREN

En trovärdig näring

Svenskt yrkesfiske betraktas som en trovärdig näring som tar ansvar för fiskeresursens och miljöns långsiktiga hållbarhet.

Leverantör av miljövänlig och nyttig mat

Svenskt yrkesfiske kännetecknas som en leverantör av miljövänlig, god och nyttig mat.

KUNSKAP OCH SAMVERKAN

Ökad samverkan och miljökunskap

Svensk fiskerinäring bidrar till fiskförvaltningen genom kunskapsförsörjning och datainsamling i samverkan med forskning och myndigheter som återkopplar till yrkesfiskarna. Myndigheterna arbetar för att öka miljökunskapen hos yrkesfiskarna.

Ökad kunskap om yrkesfiskeföretagen

Myndigheternas kunskap om yrkesfiskarnas lönsamhet och samhällsekonomiska värden är hög och används som ett stöd för förvaltningen.

Beskrivning av målen

LÅNGSIKTIGT HÅLLBART FISKE

Fisk- och skaldjursbeståndens status och tillgång till lek- och uppväxtmiljöer är av central betydelse för det svenska yrkesfisket. En långsiktigt hållbar förvaltning ska utgå ifrån att bestånden är över den nivå som kan ge maximal hållbar avkastning för att kunna ge högsta möjliga samhällsekonomiska värde. Det behövs fleråriga förvaltningsplaner som bidrar till en långsiktigt hållbar förvaltning och förbättrade planeringsförutsättningar för yrkesfisket. För flera fiskerier är storleken på fisken viktig för försäljningsvärdet. Större fisk kan även ge ökad produktion av rom och yngel, samt medföra positiva effekter på ekosystemet som helhet.

Därför är det inom dessa fiskerier viktigt att arbeta för en förvaltning som leder till större fisk inom ramen för naturliga ålders- och storleksstrukturer. Det är även viktigt att yrkesfisket är anpassat till ekosystemens förutsättningar för att kunna bibehålla eller återställa fiskbeståndens storlek.

En del bestånd har idag försämrade möjligheter att tillväxa naturligt eller har ogynnsam storleksstruktur och i de fallen kan det krävas både biologisk återställning och ytterligare förvaltningsåtgärder. Utsättningar av lax och öring för att kompensera bortfallet inom fisket till följd av vattenkraftsutbyggnaden behövs för närvarande i många vattendrag. Ambitionen är dock att i allt högre grad ersätta utsättningar av fisk med naturlig rekrytering genom fortsatta satsningar på biologisk återställning.

Yrkesfisket ska delta aktivt i fiskförvaltningen och miljöarbetet genom bland annat datainsamling och arbete för biologisk återställning av lek- och uppväxtområden. Yrkesfisket kan också bidra till att förbättra havsmiljön genom att samla in förlorade redskap och marint skräp samt genom att bistå med kunskap som kan ligga till grund för reservatsföreskrifter och bevarandeplaner i skyddade områden.

Redskapsutveckling är viktigt för fisket eftersom det skapar möjligheter att fiska mer selektivt med lägre bränsleförbrukning och minskad miljöpåverkan. Det ger också större möjlighet att rikta fisket efter en viss art eller en viss storlekssammansättning hos fångsten. Selektiva redskap som ger minskad fångst av sjöfågel,

marina däggdjur och oönskad fisk bidrar både till minskad dödlighet hos dessa arter och till minskade hanteringskostnader för fisket. Vid redskapsutveckling är det viktigt att redskapens effektivitet bibehålls och att fångsten skyddas från rovdjur. Utöver användning av selektiva fiskeredskap kan selektivitet också uppnås genom val av plats eller tidpunkt för fisket. Genom ytterligare utveckling av selektivt fiske kan fisket alltså miljöanpassas samtidigt som lönsamheten ökar för yrkesfiskarna. Även om syftet är att minimera oönskad bifångst är det viktigt att använda bifångsten som ändå fångas på bästa möjliga sätt utan att samtidigt skapa marknader för småfisk.

MYNDIGHETSARBETE OCH REGELFÖRENKLING

Den svenska fiskerinäringen upplever en stor administrativ börda till följd av komplicerade regelverk. Reglerna påverkar företagens förutsättningar och kan medföra ökade kostnader vid exempelvis ansökan om tillstånd, kontroll eller tillsyn. Viss tillsyn kan också vara förknippad med avgifter. Fiskeriföretagare med diversifierad verksamhet upplever sig som särskilt utsatta eftersom de har fler regelverk att förhålla sig till. Regelverken bör vara lätta att förstå och enkla att följa, vilket bidrar till hög acceptans och regel efterlevnad. Dessutom bör de införas på rätt nivå inom fiskerinäringen samt i rätt omfattning.

Vissa regelverk beslutas nationellt, medan andra beslutas av EU. Detta gör dem olika svåra att påverka. När det gäller EU:s regelverk finns möjlighet att arbeta för förenkling och belysa konsekvenser för det svenska fisket när dessa förhandlas fram eller verka för ändringar i befintliga regelverk. De svenska myndigheterna ska sträva efter att EU:s regelverk implementeras i svensk lagstiftning på ett så enkelt och tydligt sätt som möjligt samtidigt som den administrativa bördan minimeras. Ett av de nya målen i EU:s nya gemensamma fiskeripolitik är ökad regionalisering, vilket på sikt kan leda till enklare och mer regionalt anpassade regler.

En fortsatt kartläggning av prioriterade regelförenklingar och åtgärder som minskar den administrativa bördan är nödvändig och bör genomföras av myndigheter och fiskerinäring i samverkan. Arbetet pågår hos berörda myndigheter, men behöver utvecklas ytterligare.

Kontroll och tillsyn är både en tillgång och en börda för många fiskeriföretag. Det är mycket viktigt att den utförs på ett sådant sätt att alla företag har möjlighet att konkurrera på samma villkor. Utökad fisketillsyn efterfrågas framförallt av yrkesfisket i sötvatten och vissa delar av kustfisket. Resursbehovet kan behöva ses över för att nå en effektiv fisketillsyn.

Förvaltningen och fördelningen av våra fiskbestånd ska vara miljömässigt långsiktigt hållbar, sträva efter att uppnå högsta möjliga samhällsekonomiska värde och möjliggöra genomförandet av landningsskyldigheten. Den resurs som fastställs som fiskbar ska kunna användas av fiskerinäringen. Begreppet samhällsekonomiskt värde inkluderar både miljömässiga, sociala och ekonomiska faktorer. Arbetet för största samhällsekonomiska värde tar avstamp i den gemensamma fiskeripolitiken där det uttrycks att miljömässiga, sociala och ekonomiska faktorer kan tillämpas. För att kunna utveckla arbetet på bästa sätt behöver samverkan mellan berörda myndigheter stärkas.

Bestånden av säl och skarv har ökat kraftigt under de senaste decennierna, vilket påverkat möjligheterna att bedriva ett kustnära fiske. Utöver de ekonomiska skador som säl och skarv orsakar då de plockar fångst ur yrkesfiskarnas redskap, skadar fångst, skadar redskap eller skrämmar bort fisk, fastnar de ofta i yrkesfiskarnas redskap. Detta skapar lidande för djuren och en ökad hanteringskostnad för yrkesfiskarna. Förvaltningen av säl och skarv ska vara adaptiv och hantera problematiken med skador på fisket i samverkan med berörda myndigheter och organisationer. Kunskapen om arternas beståndsstorlekar och deras effekter på ekosystemet bedöms idag vara tillräckligt bra för att kunna använda befintliga förvaltningsplaner för att minska förekommande konflikter. Enligt Naturvårdsverkets förslag till Viltstrategi ska Naturvårdsverket verka för licensjakt på säl. Påverkan från säl och skarv varierar längs den svenska kusten och i insjövattnen. Regionalt finns behov av bättre kunskap om hur säl och skarv påverkar områden med svaga fiskbestånd. Det är viktigt att det pågående arbetet med bland annat utveckling av sälsäkra redskap och dialog mellan näring och myndigheter fortsätter.

Foto: Bernt Andersson

Foto: Svenska Insjöfiskarens Centralförbund

Foto: Jasmine Stavenow

FISKERINÄRINGSUTVECKLING OCH EKONOMI

Resursfördelningen i havet är ofta internationellt reglerad via kvoter och kan därför inte påverkas direkt av Sverige. Däremot bör de svenska kvoterna nyttjas i största möjliga mån. Nyttan av såväl kvoterade som okvoterade arter kan bli bättre ur både ett samhällsekonomiskt och ett företagsekonomiskt perspektiv.

Lönsamhet är den enskilt viktigaste faktorn för att möjliggöra ökad sysselsättning och generationsväxling i yrkesfisket. Ett tydligare företagsutvecklingsperspektiv med fokus på kvalitet, medveten marknadsföring, kortare kedja mellan yrkesfiskare och kunder samt i vissa fall utveckling av mer diversifierade fiskeriföretag kan öka lönsamheten. Utvecklingsbehoven är olika inom olika delar av det svenska yrkesfisket.

För en del av det svenska fisket är högt kvotutnyttjande och ett fortsatt arbete med miljöcertifiering nyckelfrågor för att kunna behålla eller få en god lönsamhet. För beredningsindustrin är det viktigt att det finns en fiskeflotta som kan leverera rätt vara, på rätt plats, av rätt kvalitet och i tillräcklig kvantitet, samt att det finns goda förutsättningar för import av fisk och skaldjur. För en säker avsättning av yrkesfiskets fångster behövs också en fungerande infrastruktur, där beredningsindustrin är en viktig del.

För en annan del av det svenska fisket är företagsutveckling betydligt viktigare. Genom kompetensutveckling kan dessa företag förbättra sin kunskap om produktutveckling, marknadsföring och produkternas värdekedja och därigenom öka sin lönsamhet genom produktdifferentiering och entreprenörskap.

Många fiskeriföretag behöver utveckla och diversifiera sin verksamhet med tjänster eller produkter som tillvaratar regionala styrkor och medför ett ökat värde. Turism eller beredning kan ge betydande mervärden. Yrkesfiskare med diversifierad verksamhet stärker möjligheten att upprätthålla den infrastruktur som krävs för det svenska yrkesfisket.

Ökad samverkan mellan yrkesfiskare, förstahandsmottagare, beredningsindustri, detaljhandel och konsumenter kan öka möjligheten för branschen att säkerställa produktens kvalitet, tillmötesgå konsumenternas efterfrågan, öka sin kunskap om kunderna och tillsammans förbättra marknadsföringen. Marknadsundersökningar bör genomföras och konsumtionsdata förbättras.

Möjligheten att närma sig slutkunden och påverka marknaden skiljer sig åt mellan olika segment av yrkesfisket. Steget mellan yrkesfiskare och konsument är exempelvis längre i de fisken som fångar stora kvantiteter fisk och som levererar sin råvara direkt till beredningsindustrin jämfört med de som fiskar mindre kvantiteter. Skillnaden mellan landningsvärdet och priset ut till kund är ofta stort och möjligheten att öka lönsamheten kan vara större om försäljning sker direkt till kund eller via en lokal marknad. Det kan därför vara en möjlighet för de fiskeriföretagare som fiskar mindre kvantiteter, men innebär samtidigt ett större eget ansvar för beredning och distribution. Det finns behov av samverkan nationellt, men kanske främst lokalt för att skapa samordningsvinster mellan yrkesfiske, småskalig beredning, lokal försäljning och turism. Det småskaliga kustfisket kan ha en viktig roll genom att bidra med en positiv bild av fisket och fiske-riprodukterna, vilket kan ge mervärden även för det övriga fisket. Även samverkan mellan yrkesfiske och vattenbruk kan på sikt bidra till ökad lönsamhet hos yrkesfisket.

Livsmedelsbutikerna får en allt viktigare roll i försäljningen av färsk fisk. Inom vissa fisken efterlyses starkare koppling till dagligvaruhandeln för försäljning av färsk fisk. Det kan medföra bättre ekonomi för fiskaren, men kräver samarbeten mellan flera fiskare, beredningsindustri och grossister för att tillgodose dagligvaruhandelns behov av kontinuitet, kvalitet och kvantitet.

Informationsinsatser behövs för att öka konsumtionen av färska och beredda fiskeriprodukter från både konventionella och underutnyttjade arter. Yrkesfisket kan i samarbete med bered-

Foto: KRAV ekonomisk förening

ningsindustri och grossister driva utvecklingen framåt. Dagligvaruhandel och restauranger är nyckelaktörer för att vidarefördela information om fisk och skaldjur.

Fiskerinäringen producerar inte bara produkter för direkt humankonsumtion och det finns resurser inom fisket som är dåligt utvecklade. Råvaran, som både innefattar oönskad fångst och det som tidigare betraktats som restprodukter, kan användas bättre. Forskning pågår för att utveckla användningen av restprodukter från råvaran, bland annat för att hitta intressanta ämnen som fettsyror, proteiner och peptider i filleteringsavskär och bifångst samt i processvattenströmmar. På längre sikt kan arbetet bidra till att förbättra lönsamheten hos både yrkesfiskare och beredningsindustri.

FÖRBÄTTRAD BILD AV YRKESFISKET OCH FISKAREN

Allmänheten har idag ofta begränsad kunskap om yrkesfisket. I media har yrkesfisket ofta skildrats som problematiskt och det har varit få inslag om fiskets faktiska bedrivande liksom yrkesfiskets bidrag till en levande kust- och landsbygd och till samhället i stort. Stora delar av yrkesfisket tar redan ansvar för att producera nyttiga produkter med hög kvalitet, bidrar till miljöövervakning och arbetar för att minska de miljömässiga avtrycken. Information om detta når dock inte alltid allmänheten, vilket kan försvåra medvetna konsumentval.

Konsumenternas kunskap och bild av det svenska yrkesfisket är av stor betydelse för hela yrkesfiskets utveckling. Det är nödvändigt att hela fiskerinäringen deltar i arbetet med att påverka bilden av svenskt yrkesfiske samt visar på de värden som fisket och fiskeriprodukterna bidrar till.

Dokumentationen från redskapsutveckling, datainsamling samt fiskets miljöarbete såsom insamling av marint skräp och förlorade redskap behöver göras mer lättillgänglig och spridas i större omfattning. Fiskerinäring, forskning och miljöorganisationer kan alla hjälpa till för att sammanställa och synliggöra de positiva åtgärder och utvecklingssteg som sker inom fisket.

För att nå allmänheten krävs bra kommunikationsvägar där lättillgängligt och lättförståeligt material sprids. Informationen kan behöva spridas via dagligvaruhandeln som ofta har direktkontakt med slutkonsumenterna. Miljöcertifieringarna bidrar till en utveckling av fler hållbara fiskerier och tydlig spårbarhet, vilket underlättar för konsumenterna att göra mer miljövänliga val. Certifiering av svenskt fiske kan bidra till ökad trovärdighet för näringen och stärka bilden av svenskt fiske. Därför bör fler fiskerier certifieras. Miljöcertifieringarna kan dock vara kostsamma i dagsläget och dessutom saknas i vissa fall tillräcklig miljödata eller förvaltning för att nå upp till miljöcertifieringarnas krav. I de fall flera yrkesfiskare fiskar med samma metoder på samma bestånd kan de gå ihop för att miljöcertifiera sig tillsammans. Även andra åtgärder för att stärka bilden av yrkesfisket behövs.

Foto: Agneta Thorson

Foto: Björn Ohlsson

Foto: Sabina H Blomgren

Fortsatt arbete behövs också för att åtgärda problem med förhöjd miljögiftskoncentration i feta fiskarter som lax, öring, röding, sik och strömming. Yrkesfisket kan tillsammans med forskning, myndigheter och beredningsindustri vidareutveckla metoder för beredning och förädling som minskar miljögiftshalterna i de produkter som konsumeras, verka för minskad miljögiftsbelastning, samt ta fram tydligare informationsmaterial.

För att den förbättrade bilden av svenskt fiske ska gynna svensk fiskerinäring fullt ut är det viktigt att produkterna kan kopplas till svenskt fiske, särskilt vid försäljning på den svenska marknaden. En gemensam märkning för fisk och skaldjur fångade av svenska yrkesfiskare kan därför vara en framtida möjlighet. Enskilda fiskare kan också stärka den lokala anknytningen genom att tydligare ursprungsmärka sina varor. Detta kan även ge positiva effekter för turism och lokal identitet.

KUNSKAP OCH SAMVERKAN

Kunskap och samverkan är ett målområde som ska stödja samtliga delar av yrkesfiskestrategin.

Yrkesfisket är en näring som bedrivs på olika sätt och i olika omfattning. Det finns behov av samverkan mellan olika segment inom fisket och även mellan fiskeriföretagarna och andra intres-

senter. Den rådgivande gruppen för yrkesfisket ger möjlighet till fortsatt samverkan vid sidan av den samverkan som redan finns mellan fiskets egna organisationer.

Kunskapsbrist hos företagen kan påverka potentialen för hur de kan höja värdet på sina produkter och tjänster. Allmänhetens kunskapsbrist kan påverka inköpen av fiskeriprodukter. Eftersom det redan bedrivs många utvecklingsprojekt och det finns stor kunskap på många håll finns goda möjligheter att sammanställa och förmedla kunskap till allmänhet, näring och myndigheter.

Det behövs ökad kunskap hos myndigheterna om hur fiskerinäringen och dess struktur påverkar det svenska fiskets lönsamhet och samhällsekonomiska värde. Fler undersökningar ska genomföras, vilket kräver ett brett samarbete mellan näring, forskning, myndigheter och andra intressenter.

Det finns exempel på flera yrkesfiskeföretag som genom diversifiering har vuxit sig starka och skapat arbetstillfällen trots en förhållandevis liten fiskeresurs. Ofta handlar det om en kombination av småskaligt konsumtionsfiske, förädling, småskaligt vattenbruk och gårdsbaserad fiske- eller upplevelseturism. För en gynnsam utveckling av det småskaliga yrkesfisket är det viktigt att lyfta fram möjligheterna till

diversifiering. En annan viktig framgångsmetod har varit samverkan och samarbete. Det underlättar marknadsåtgärder, miljöcertifiering, ursprungsmärkning och stärkt infrastruktur.

Fisket längs våra kuster är en viktig del av miljöövervakningen av havet. Fiskarnas observationer är viktiga för att upptäcka sådana förändringar i havsmiljön som konventionell miljöövervakning inte fångar upp. Även om fiskeriföretagen redan idag bidrar med datainsamling som underlag till förvaltning och miljöövervakning så behöver arbetet utvecklas. Tillsammans med framförallt forskningen kan yrkesfiskarna skapa förutsättningar för en bättre förvaltning av det svenska fisket och stärka samarbetsklimatet.

Forskare och myndigheter behöver förbättra återkopplingen till fiskeriföretagen. Det kan öka miljökunskapen hos yrkesfiskarna samt leda till miljöanpassningar och effektiviseringar av fisket. Bättre miljökunskap hos yrkesfiskare kan också bidra till att de deltar mer aktivt i förvaltningsfrågor och att de får större förståelse för reglerna. Arbetet med utvecklingen av selektiva redskap är ett exempel där en bredare återkoppling till fiskeriföretagen samt bättre spridning av resultaten kan effektivisera redskapsutvecklingen och förbättra miljöanpassningen.

De samverkansinitiativ som förekommer inom vissa områden kan vara ett sätt att stärka kopplingen mellan fiskare, forskare, enskilda fiskerättsägare och förvaltande myndigheter. Samverkan kan utökas och centrala myndigheter kan involveras i högre grad. Dessa initiativ kan bland annat vara viktiga för att ta fram lokalt förankrade regelförslag, samt för att undvika konflikt mellan naturvård och fiske i samband med bildande av nya marina skyddade områden. Samarbetet skapar förutsättningar för att områdenas föreskrifter och geografiska avgränsning utformas efter bevarandesyftet och att yrkesfiske kan medges om det bedrivs på ett sådant sätt att syftet med skyddet upprätthålls.

Foto: Malin Skog

Svensk fiskerinäring

DET SVENSKA YRKESFISKET

Yrkesfisket bedrivs i våra insjöar, i rinnande vatten, men framför allt i havet, från kusten och ända ut i EU-vatten, Norges ekonomiska zon och Atlanten. Fisket sker både på allmänt vatten och med stöd av enskild fiskerätt. Yrkesfisket bedrivs idag på många olika sätt och i olika omfattning. Fiskets fångster kan förädlas till ett brett utbud av produkter. I det svenska yrkesfisket ingår allt från större fartyg som vanligtvis fiskar med trål, till mindre fartyg där redskap som burar, större fällor och nät är vanligare. Produkterna från yrkesfisket kan av småskaliga fiskare i vissa fall säljas direkt till konsument. Det förekommer också att vissa småskaliga fiskeriföretag bereder fisk eller skaldjur själva. Vanligtvis passerar fisken och skaldjuren dock via auktioner eller går genom olika beredningssteg och grossistled för att sedan nå konsumenten. Göteborgs fiskauktion är dominerande i Sverige och en stor del av den svenska konsumtionsfisken (sill, skarpsill och merparten av östersjötorsken och makrillen undantagen) passerar Göteborgs auktion.

Även om storleken på kvoterna och fiskets omfattning varierar mellan olika år är sill eller strömming, skarpsill, räka, havskräfta och torsk normalt de ekonomiskt viktigaste arterna inom det svenska yrkesfisket till havs. För yrkesfisket i insjöarna är de ekonomiskt viktigaste arterna gös, signalkräfta, ål och siklöja.

De största fartygen bedriver ofta pelagiskt fiske i den fria vattenmassan efter arter som sill och skarpsill. De båda arterna utgör volymmässigt merparten av de svenska kvoterna. Pelagiskt fiske bedrivs i Östersjön, Västerhavet och Nordsjön. Fångsten landas framförallt i Sverige och Danmark. De pelagiska fiskeföretagen har ofta överenskommelser med beredningsindustrin, levererar sin fisk direkt dit och landar stora volymer fisk på samma gång. Fiskaren har begränsad möjlighet att påverka marknaden eftersom den är global och det svenska pelagiska fisket är litet i ett internationellt sammanhang. Fiskeriföretagen måste naturligtvis se till att få så bra betalt som möjligt för sina fångster vid val av beredningsindustri, landningsplats, kvalitet m.m.

Det finns också mellanstora och små pelagiska fiskefartyg som fiskar strömming och siklöja i Östersjön. Fisket efter strömming och siklöja kan ske med flera olika typer av redskap som mindre trålar, vad och nät. Strömmingsfisket bedrivs längs hela Östersjöskusten medan det marina fisket efter siklöja endast sker i Bottenviken.

Inom det demersala fisket (fiske efter arter som uppehåller sig nära botten) finns i Sverige både mellanstora och mindre fartyg. De mellanstora fartygen fiskar framförallt med bottentrål, oftast efter fisk och havskräfta. Räkfisket sker med bottentrål på västkusten. De fartyg som fiskar räka är alltifrån mindre till medelstora trålare. Räkfisket på västkusten är ett regionalt och ekonomiskt mycket viktigt fiske. Cirka 60 räkfiskefartyg fiskar räka och fångsterna säljs både som kokräka och råräka.

De mindre fartygen fiskar ofta med passiva redskap som nät eller fasta fällor efter fisk. Målarter är både torsk och plattfisk och närmare kusten i Östersjön även bland annat abborre och gädda. Längs norrlandskusten är lax en viktig art. På västkusten är fisket efter havskräfta och hummer med burar och tinor ekonomiskt viktigt. Det småskaliga fisket utefter kusten är varierat där ett och samma företag ofta riktar in sig på flera olika målarter och använder olika fiskemetoder. Flertalet yrkesfiskare säljer sin fångst genom fiskauktioner, medan en del säljer till beredningsindustri och vissa sköter försäljning själva eller tillsammans med andra. Inom det småskaliga fisket finns också fler diversifierade företag som utöver att bedriva yrkesfiske även förädlar både egenfångad och uppköpt fisk och skaldjur. Dessutom bidrar de till kustsamhällenas attraktivitet för turister.

Insjöfisket bedrivs i Vänern, Vättern, Mälaren och Hjälmaren, samt även i flera mindre vatten. Fisket sker oftast med nät, kräftbur eller bottengarn (d.v.s. fasta fällor). I Vänern är fisket efter siklöja och gös idag det viktigaste men även fisket efter lax och signalkräfta har betydelse. Signalkräfta är den ekonomiskt viktigaste arten i Vättern. Sik anses också vara en viktig art för fiskare

i både Vättern och Vänern. I Mälaren fiskas framförallt gös och ål och i Hjälmaren är främst gös och signalkräfta viktiga arter. Försäljning sker på olika sätt beroende på vilken art det är som fångas. Försäljning till auktioner, uppköpare, restauranger eller lokala marknader är vanligt förekommande. I landets övriga insjöar finns ett stort antal företag som bedriver kommersiellt fiske med stöd av enskild rätt efter bl.a. signalkräfta och gös. Ofta handlar det om en kombination av både småskaligt konsumtionsfiske och gårdsbaserad fiske- eller upplevelseturism.

Det svenska yrkesfiske domineras av små företag. Under 2008 fanns 1 211 företag verksamma inom yrkesfiske som tillsammans hade ungefär 2 000 anställda. Under 2015 fanns 968 företag. Mellan 2008 – 2015 minskade antalet registrerade och aktiva fiskefartyg från 1150 till strax under 1000 stycken (tabell 1).

De samlade inkomsterna för den svenska fiskeflottan uppgick under 2010-2013 till som lägst 1,1 och som högst 1,5 miljarder kronor, medan kostnaderna uppgick till som lägst 1,1 och som högst 1,3 miljarder kronor. Den landade fisken står för huvuddelen av intäkterna (tabell 1), medan kostnaderna framförallt fördelas på drivmedel, personal, räntekostnader och reparationer av utrustning.¹ Fiskeflottan som helhet är lönsam, även om det finns lönsamhetsproblem inom vissa segment av den svenska flottan.

BEREDNINGSINDUSTRIN

Under 2013 fanns 222 företag som hade fiskberedning som huvudsaklig verksamhet, med sammanlagt 2 199 anställda och en omsättning om nästan 4,7 miljarder kronor. 2013 fanns ytterligare 125 företag som hade fiskberedning som sekundär verksamhet. Dessa företag omsatte närmare 2,1 miljarder kronor inom verksamheten fiskberedning.² Fiskberedningsindustrin

Tabell 1 Den svenska fiskeflottan under perioden 2008-2015.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Antal fartyg (st)	1507	1471	1415	1359	1322	1299	1266	1257
Varav inaktiva ¹ (st)	359	339	351	328	304	278	290	284
Snittålder fartyg (år)	29,9	30,3	30,7	30,9	31,5	32,2	32,8	33,5
Snittlängd (m)	10,6	10,5	10,5	10,1	10,0	10,0	9,9	9,9
Fartygs tonnage (tusen Bruttoton)	43,0	41,7	38,6	32,9	29,5	30,5	29,0	30,4
Antal företag (st)	1211	1181	1134	1089	1056	1035	985	968
Antal anställda (heltidsekvivalenter st)	1133	1019	990	974	893	---	885	---
Landad vikt (tusen ton)	214,1	199,3	204,4	173,4	136,5	177,6	166,1	202,1
Landat värde (miljoner kr)	1099	1066	986	1053	1081	1132	1011	1077

Källa: Havs- och vattenmyndigheten, 2016.

1 De fartyg som redovisats som inaktiva kan dock ha använts i fiske där fångsten redovisats i kustfiskejournal, som är personliga och inte kopplade till ett unikt fartyg.

Foto: Johan Wagnström

består av många små företag med 10 eller färre anställda och endast fem procent av fiskberedningsföretagen hade fler än 50 anställda under 2013. De större företagen importerar ungefär tre fjärdedelar av den totala råvaruanvändningen, där en del utgörs av vattenbruksprodukter. Mindre företag är mer beroende av lokala fångster.

Merparten av fiskberedningsföretagen finns precis som fiskeflottan vid Sveriges västra och södra kust, vilket beror på att fisket historiskt bedrivits i Nordsjön. Knappt 40 procent av antalet arbetsställen inom fiskberedningsindustrin fanns i Västra Götaland och ytterligare 30 procent av antalet arbetsställen fanns i Skåne, Stockholm, Blekinge och Kalmar län under samma år. Fiskberedningsindustrier fanns 2013 i samtliga kustlän utom Östergötland och Södermanland. Fiskberedningsindustrier fanns också i Örebro län.³

I Västra Götaland produceras smörgåskaviar, kaviar, skarpsill/ansjovis och konserver, t.ex. fiskbullar, makrill som helkonserv och sillkonserver. Där finns även produktion av skaldjur i lake liksom rökning av lax och regnbågslax. Även i Halland finns det många rökerier samtidigt som mycket torsk bearbetas. I Skåne och Blekinge bereds sill, strömming och torsk från Östersjön men även rökning av fisk förekommer. I Kalmar län landas stora volymer av sill och skarpsill som i huvudsak fryses in. På Gotland finns det i huvudsak lokal produktion av Östersjöfisk (inkl. rökerier). Även i Stockholms län finns några rökerier, men i huvudsak konsumentpackas fisk och skaldjur. I de tre nordligaste kustlänen är det huvudsakligen löjrom, surströmming och en del lax som bereds.³

Hur många personer som sammanlagt sysselsätts i hanteringen av svenska fiskeriprodukter fram till dess att fisk och skaldjur når konsument är idag okänt. Utöver inom yrkesfisket och beredningsindustrin finns andra anställda som arbetar med fisk och skaldjur bland annat i transportsektorn och detaljhandeln.

KONSUMTION AV FISK

Tyvärr saknas officiell statistik om den svenska konsumtionen av färsk fisk och skaldjur och därför kan ingen heltäckande bild av konsumtionen ges. Officiell statistik finns dock över den svenska direktkonsumtionen av fryst filead fisk samt beredd, konserverad eller bearbetad fisk. Den svenska direktkonsumtionen av fryst filead fisk beräknades till 36 000 ton under 2013 samtidigt som direktkonsumtionen av konserverad och beredd fisk uppgick till 99 500 ton samma år. Det finns ingen specificerad statistik över t.ex. art på fiskfiléerna, men enligt importstatistiken importerade Sverige stora mängder hel fryst lax och hel fryst torsk samt torskfiléer. Sannolikt är därför merparten av de frysta filéerna lax eller torsk. De konserverade och beredda produkterna består till ca 30 procent av panerad fisk, färdiglagade fiskrätter, fiskbullar etc. Sillkonserver och kaviar stod för 29 respektive 13 procent vardera under 2013.⁴ Enligt FAO konsumerade svenskarna 32 kg fisk och skaldjur per person under 2010.⁵

1 Källa: Havs- och vattenmyndigheten.

2 Källa: SCB. Bearbetning: Jordbruksverket.

3 Jordbruksverket, 2016. Fiskberedningsindustrin är viktig för kustnära samhällen. På tal om jordbruk och fiske – fördjupning om aktuella frågor, 2016-03-16.

4 Jordbruksverkets statistikdatabas

5 Jordbruksverket, 2014. Marknadsöversikt Fiskeri- och vattenbruksprodukter, rapport 2014:23.

Foto: Agneta Thorson

Så förvaltas våra fiskbestånd

INTERNATIONELL FÖRVALTNING AV FISKET

Fisken är en resurs som rör sig fritt över nationella gränser. EU har därför en gemensam fiskeripolitik, GFP, som skall se till att fisket nyttjas på ett sätt som är både ekonomiskt, miljömässigt och socialt hållbart. Målsättningen är att förvalta den gemensamma resurs som fisken i havet utgör, samt att trygga medborgarnas försörjning av livsmedel.

GFP är en fullt utvecklad gemenskapspolitik. Det innebär att alla EU-länder omfattas av samma bestämmelser. Till exempel fattar EU-länderna gemensamma beslut för fiskekvoterna i svenska och övriga EU-länders vatten. EU:s gemensamma fiskeripolitik reglerar det yrkesmässiga fisket i den ekonomiska zonen ut till 200 sjömil från EU-ländernas kuster. Ett av de nya målen i EU:s nya gemensamma fiskeripolitik är ökad regionalisering, vilket kan ge ökade möjligheter till regionalt anpassade fiskeregler.

NATIONELL FÖRVALTNING AV FISKET

Medlemsländerna kan ha vissa egna regler för zonen innanför territorialgränsen 12 sjömil från land, samt utöver det vissa regler som gäller för landets fiskare i alla EU-vatten. Det finns många arter för vilka fisket inte regleras av EU-gemensamma regler. Många av dessa nationellt reglerade arter är viktiga för det yrkesmässiga kust- och insjöfisket, till exempel sik, siklöja, insjölox, ål, gädda, abborre, gös, piggvar, skrubbskädda, signalkräfta, hummer och krabbtaska.

Förvaltningen av kust- och sötvattensområdena består oftast av åtgärder till skydd för en art, med syftet att enbart individer av målarten och av rätt storlek ska fångas. Därför regleras redskapens utförande, till exempel deras maskstorlek, selektionspaneler eller flyktöppningar, så att de skall vara så selektiva som möjligt.

För många arter fastställs minimimått för vilka individer som får landas. Minimimåtten sätts ofta så att individer i bestånden skall kunna reproducera sig minst en gång innan de riskerar att fångas. För en del arter finns även fredningstider eller fredningsområden, oftast under lekperioden. För att minska det totala fisketrycket på ett bestånd begränsas i vissa fall även mängden eller typen av redskap som får användas i fisket.

För att få bedriva yrkesfiske med fiskefartyg i havet krävs en fiskelicens. Personlig fiskelicens kan beviljas den som bedriver fiske i sötvattensområdet eller i havet utan fartyg. Genom fiske med stöd av licens är företagaren bunden att rapportera sin fångst och även underställd flera skyldigheter. Havs- och vattenmyndigheten beslutar om fiskelicenser och personliga fiskelicenser. Havs- och vattenmyndigheten beslutar även om de särskilda tillstånd som krävs för att bedriva vissa typer av fisken. I de fem stora sjöarna beslutar länsstyrelserna om dispenser till yrkesfiskare för att de ska få använda fler redskap än allmänheten. För fiskerättsägare och fritidsfiskare är det möjligt att sälja fångsten från sötvatten. Denna möjlighet nyttjas nästan uteslutande vid fiske med stöd av enskild rätt. Vid fiske i havet är det förbjudet att fiska för att sälja fångsten för alla som saknar fiskelicens.

ENSKILT OCH ALLMÄNT VATTEN

I Sverige är vattnet antingen enskilt eller allmänt. Fiskelagen reglerar bland annat vem som har rätt att fiska. I lagen görs en uppdelning mellan fiske i allmänt vatten och fiske i enskilt vatten. Enskilt vatten ingår som en del i fastigheterna och fisket i det enskilda vattnet tillhör fastighetsägaren, medan allmänt vatten tillhör staten. Huvudregeln är att fisket i allmänt vatten är fritt för varje svensk medborgare. Det finns emellertid ett flertal undantag från denna huvudregel genom att lagstadgade s.k. frifiskebestämmelser har införts på enskilt vatten i havet och i de fem stora sjöarna.

För fisket på allmänt vatten och på de s.k. frifiskevattnen är det staten som ansvarar för förvaltning och vård av fiskbestånden. Det innebär att Havs- och vattenmyndigheten får utöva tillsyn och av fiskevårdsskäl föreskriva om fiskeregler för havet och de fem stora sjöarna samt till dessa vattenområden tillrinnande vattendrag upp till första vandringshindret. Fiskerättsägarna kan på enskilt vatten dock besluta om regler som kompletterar och stärker den nationella lagstiftningen under förutsättning att de inte inskränker allmänhetens frifiskerättigheter. Utanför havet och de fem stora sjöarna är merparten av vattnet enskilt och där är fiskerättsägarna huvudansvariga för att förvalta och upplåta fiske samt bedriva ett aktivt fiskevårdsarbete.

FRÅN DATAINSAMLING TILL FÖRVALTNING

Institutionen för akvatiska resurser på SLU ansvarar för rådgivning om fisket baserat på vetenskapliga underlag. För att beräkna mängden fisk och skaldjur behövs både fiskeriberoende och fiskerioberoende data. Fiskeriberoende data är uppgifter från yrkesfiskets fångster. God kunskap om landningar och utkast uppdelat på storlek samt fångst per ansträngning är nödvändigt för att kunna göra bra beståndsuppskattningar. Data från fisket inhämtas genom provtagning i hamn, provtagning ombord och från loggböcker.

Fiskerioberoende data behövs för att jämföra med yrkesfiskets data eftersom yrkesfisket fiskar i specifika områden för att maximera fångsten och minimera tidsåtgången. Forskningsfartygen undersöker hur mycket fisk och skaldjur det finns i hela utbredningsområdet på samma sätt från år till år.

Informationen sammanställs med hjälp av beståndsanalysmodeller. Modellerna beräknar lekbiomassa (mängden vuxen fisk), fiskeridödlighet (andelen som fångas i fisket per år) och rekrytering (mängden ung fisk som kommer att kunna fiskas framöver). Utifrån dessa uppskattningar fastställer sedan Internationella havsforskningsrådet (ICES) ett vetenskapligt råd om hållbart uttag som ligger till grund för politiska beslut om t.ex. fiskekvoter. SLU representerar Sverige i ICES. För rent nationella bestånd och arter ger SLU vetenskaplig rådgivning till Havs- och vattenmyndigheten baserat på liknande metodik.

FÖRVALTNING AV SÄL OCH SKARV

Även förvaltning av säl och skarv har stor betydelse för yrkesfisket. För jakt efter skarv och säl gäller att länsstyrelsen respektive Naturvårdsverket kan fatta beslut om skyddsjakt om det behövs för att förhindra allvarlig skada. Närmare bestämmelser om detta finns i jaktförordningen (1987:905). Innan Naturvårdsverket kan fatta beslut om skyddsjakt efter säl ska Havs- och vattenmyndigheten höras. För närvarande finns det inte möjlighet att besluta om licensjakt eller allmän jakt efter dessa arter. Skarven förvaltas i högre grad regionalt medan sälen främst förvaltas nationellt. Sedan flera år tillbaka lämnas också årliga ersättningar till yrkesfisket för att kompensera för sälskador i fisket.

Arterna hanteras även internationellt. Inom Östersjösamarbetet Helsingforskonventionen (HELCOM) finns en permanent sälarbetsgrupp som bland annat ska koordinera övervakningen av sälpopulationerna, definiera referensnivåer och harmonisera de nationella förvaltningsplanerna.

Foto: Björn Ohlsson

Myndigheternas roller

Här beskrivs huvudsakliga uppdrag och ansvarsområden på fiskets område för de myndigheter och universitet som ingått i arbetet med strategin. Det övergripande målet för alla myndigheter som arbetar med fiskefrågor är att bestånden ska nyttjas på ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt långsiktigt hållbart sätt.

JORDBRUKSVERKET

Jordbruksverket sorterar under Näringsdepartementet och ansvarar bland annat för förvaltningen av havs- och fiskeri-programmet och genomförandet av politiken som syftar till att främja fisket och vattenbruket. Jordbruksverket har även ansvar för marknads-, handels-, konsumentfrågor, erkännande av producentorganisationer och branschorganisationer, samt smittskydd, animaliska biprodukter och foder. Främjandeuppdraget avseende yrkesfisket tar sikte på att generera samhälls- och företagsekonomiska värden.

HAVS OCH VATTENMYNDIGHETEN

Havs- och vattenmyndigheten är ansvarig myndighet för frågor om bevarande, restaurering och hållbart nyttjande av hav, sjöar och vattendrag. Myndigheten sorterar under Miljödepartementet men bereder fiskefrågor åt Näringsdepartementet. I myndighetens uppdrag ingår bland annat att vara samlande i vatten- och havsmiljöarbetet och verka för en hållbar förvaltning av fiskeresurserna.

LÄNSSTYRELSENA

Länsstyrelserna samordnar de statliga myndigheternas verksamhet i länen och har en nyckelroll i utvecklingen av fiskerinäringen. Länsstyrelsernas arbete omfattar insatser för att säkra fiskeresursen, att initiera, medverka och driva projekt för att underlätta företagande inom fiskerinäringen liksom att öka allmänhetens möjligheter att fiska. Länsstyrelserna arbetar även med andra frågor kopplade till fiskerinäringen så som förvaltning (i de stora sjöarna fattar länsstyrelsen beslut om dispenser för yrkesfiskets redskap), ekonomiskt stöd, fiskevård, fisketillsyn och miljöövervakning. Länsstyrelsen fattar beslut om skyddsjakt efter skarv om det behövs för att förhindra allvarlig skada på fiske och administrerar ersättningar för skador orsakade av säl.

NATURVÅRDSVERKET

Naturvårdsverket har det centrala ansvaret för områdesskydd samt för nationell miljöövervakning. Naturvårdsverket ansvarar även för rapportering av fågel- och habitatdirektivet till EU-kommissionen. Verket ansvarar för fågel, både på land och i vattenmiljöer. Naturvårdsverket vägleder i frågor om förvaltning av skarv och överprövar länsstyrelsernas skyddsjaktsbeslut. Naturvårdsverket fattar beslut om skyddsjakt efter säl efter hörande av Havs- och vattenmyndigheten om det behövs för att förhindra allvarlig skada på fiske.

SVERIGES LANTBRUKSUNIVERSITET (SLU)

SLU ansvarar genom Institutionen för akvatiska resurser för att förse förvaltande myndigheter med rådgivning baserad på vetenskapliga underlag. Arbetet sker till stor del integrerat med EU:s datainsamlingsförordning där SLU bland annat ansvarar för insamling och analys av biologisk data från yrkesfisket. I institutionens uppdrag ingår även att för specifika arter förse internationella arbetsgrupper med fångstdata från det svenska fisket.

ÖVRIGA SVENSKA UNIVERSITET

Relevant forskning från övriga universitet innefattar alltifrån grundforskning såsom miljöövervakning och datainsamling för analyser till socioekonomiska aspekter av havs- och sötvattenbaserad verksamhet samt vattenbruk. Forskningen innefattar också hur Sverige lever upp till internationell miljölågstiftning och internationella överenskommelser. Det pågår samarbeten mellan övriga universitet och SLU om bland annat ekosystembaserad förvaltning av havsresurser, marin havsplanering, kustekologi, limnisk ekologi och utveckling av produktions- och förvaltningsmodeller för kommersiella fiskbestånd. Forskare från andra universitet än SLU deltar även i expertgrupper inom ICES. Flera universitet bedriver forskning för att bättre nyttja restprodukter från fiskråvara.

Deltagande organisationer

Under framtagandet av strategin har organisationerna i den rådgivande gruppen för yrkesfiske bidragit med många målförslag och värdefulla synpunkter. Deras medverkan har därmed varit av central betydelse för slutresultatet. Följande organisationer har deltagit i arbetet med strategin:

AgriFood Economics Centre

Chalmers Tekniska Högskola

Delklustret Marina Livsmedel

Fiskbranschens Riksförbund

Fiskekommunerna

Göteborgs Fiskauktion

Göteborgs Universitet

Havs- och Kustfiskarnas PO

Havs- och vattenmyndigheten

Jordbruksverket

KRAV ekonomisk förening

Lunds Universitet

Länsstyrelserna

Marine Stewardship Council (MSC)

Maritima klustret VG regionen, delkluster Marina Livsmedel

Naturskyddsföreningen

Naturvårdsverket

Norrbottens Kustfiskareförbund

Producentorganisationen Gävlefisk

Simrishamns kommun

Sjömatsfrämjandet

Smögens Fiskauktion

SP Sveriges Tekniska Forskningsinstitut

Stockholms Universitets Östersjöcentrum

STPO Sveriges Torskfiskares PO

Svenska Fiskhandelsförbundet

Svenska Insjöfiskarens Centralförbund

Sveriges Fiskares PO (SFPO)

Sveriges Fiskares Riksförbund (SFR)

Sveriges Fiskevattenägareförbund

Sveriges Kustfiskare Väst

**Sveriges Lantbruksuniversitet,
institutionen för akvatiska resurser**

Sveriges yrkesfiskare ekonomisk förening

Swedish Pelagic Federation PO, SPFPO

Umeå Universitet

Vänernmuseum

Världsnaturfonden WWF

Västernorrlands kustfiskareförening

Öresundsfiskarna

Ordlista

FASTA REDSKAP

Fiskebyggnad och fiskeredskap med ledarm, om redskapet är fastsatt vid botten eller stranden och avses stå kvar i mer än två dygn i följd.

FISKE

Verksamhet som syftar till att fånga fritt levande fisk och skaldjur.

FISKE FÖR FÖRSÄLJNING

Fiske för försäljning i havet och utmed kusterna är endast tillåtet för den som är yrkesfiskare eller fiskar med stöd av enskild fiskerätt och har fiskelicens. I sjöar och vattendrag behövs ingen fiskelicens för att få sälja fångsten.

FISKELICENS

Licens för yrkesmässigt fiske i havet med fiskefartyg.

ICES

Internationella havsforskningsrådet. Fastställer vetenskapliga råd om hållbart uttag som ligger till grund för politiska beslut om till exempel fiskekvoter.

KVOTERADE ARTER

De arter som har en fastställd kvot som får fiskas upp genom svenskt yrkesfiske. De viktigaste kvoterade arterna för Sverige är sill, skarpsill, havskräfta, räka, torsk och under vissa år tobis.

MAXIMALT HÅLLBAR AVKASTNING (MSY)

Det största möjliga uttag som långsiktigt kan göras ur ett visst bestånd under rådande miljöförhållanden och selektivitet i fiske utan att beståndet skadas.

MÅLART

Den art som man riktar sitt fiske efter.

PERSONLIG FISKELICENS

Licens för yrkesmässigt fiske utan fiskefartyg i havet samt för yrkesmässigt fiske i de fem stora sjöarna och övriga inlandsvatten.

RESURSOPTIMERING

Detta betyder att resursens värde eller värdeskapande egenskaper tas tillvara i samtliga användarled.

RÖRLIGA REDSKAP

Alla redskap som inte är fasta redskap. Exempel på sådana redskap är nät, burar och ryssjor.

YRKESFISKE

Fiske som bedrivs i näringsverksamhet med syfte att fånga och sälja fisk och skaldjur.

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 036-15 50 00 (vx)
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se

Havs- och vattenmyndigheten
Box 11 930, 404 39 Göteborg
Tfn 010-698 60 00 (vx)
E-post: havochvatten@havochvatten.se
www.havochvatten.se